

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXXIV. evf.

1899. Martius—Aprilis

2-ik füzet.

A keresztény hierarchiáról Mas'udi szerint.

Mas'udi X. évszázbeli tudós arab történész és földrajzíró (megh. 956-ban v. 957-ben Kr. u.) *Morág al-dzahab* cz. nagy művében több helyen szól a keresztényekről, a kereszténység terjedéséről, a különböző keresztény hitfelekezetekről, különösen a keleti keresztényekről, a nestorianusokról és jakobitákról s ezek vallástételeiről.

Mi jelen cikkünkben a keresztény hierarchiáról való nézetét fogjuk hí fordításban közölni, melyet említettem nagy műve VIII. fejezetében fejtett ki, s fogjuk az érdekes szöveget néhány jegyzetünkkel kísélni. Mielőtt azonban áttérnénk a szövegre, bevezetésül a s'abeusokról s *Kharân* városáról fogunk röviden szólni.

Mas'udi Budásf-ot tartja a s'abeismus megalapítójának, a ki *Tahmuret* (Tahomers)¹ perzsa mythikus király uralkodása idejében tünt fel, s ezeket írja tantételeiről: a nemesség eredete — *Budásf* szerint, — a tökéletes jóság s az élet elvoka (szó szerint bányája, mintegy: az élet kincsének bányája) a magas égben rejlik, és a majd előtűnő, majd eltűnő esillagok s azoknak pályáikból való kimozdulása, a térben való mozdulatok, együtt állások vagy elválások az égi pálya valamelyik pontján, oka mind azoknak, a melyek a világon történnek, (igy) az élet hosszú vagy rövid voltának, az egyszerű elemek² összetételének, vagy elszéledésének, az alakok befejezésének, a tengerek apályának és dagályának. A bolygóknak s pályáikban helyezte az általános vezetés főtényezőjét (szó szerint a nagy kormányzatot). Még más tantétei is vannak, melyeknek előadása azonban túlhaladná kivonatunk határát. E tanaival feleszámú gyenge eszü embert tévesztett meg. Ugy mondják, hogy Budásf alapította meg a *h'arâni*-ak és *kimari*-ak s'abeismusát; utóbbiak tantételei nem egyeznek (teljesen) előbbieniekével stb.³

Az égi testek imádása igen régi s felnyulik az emberiség őstörténetének kezdetéig, mint a hogy erről a legrégibb assyr, baby-

¹ *Sabur* nevű városban lakott.

² Arabul *basitâtün* a. m. elem.

³ L. a XXI.-ik fejezetet.

loniai s aegyiptomi emlékek tanuskodnak. Mózes V. k. IV.-ik részének 19. v.-ben így szól: *Se pedig fel ne emeljed a' te szeméidet az égbe, hogy látván ott a' napot és holdat, és a tsillagokat, az égnek minden seregeit, meg ne tsalattassál, és meg ne hajtsad magadat azoknak, és ne tiszteljed azokat, melyeket a' te Urad Istened közlött minden népekkel, kik az egész ég alatt vagynak.* A következő fejezet 8-dik v.-ben pedig ezeket rendeli: *Ne tsinálj magadnak semmi faragott képet, vagy valami hasonlatosságot azok közül, mellyek vagy fenn az égben vagynak, vagy a' mellyek a' földön vagynak, vagy a' mellyek a' föld alatt a' vízben vagynak.*

Mas'udi szerint H'arrân Wâsith és Bas'ra közt fekszik 'Irâkban, tavak és mocsárok közelében.¹ *Kharân*, görögül *Karrhai*, syrül *Khoron*, ős régi város, melyről már Mózes első könyvében is szó van, úgy mint a többi közt *Tháré*-ről mondatik, hogy Ábrám fiával együtt Káldeának *Ur* nevű városából Kharânba ment, s ott maradának, a hol *Tháré* aztán meg is halt.² Kharân városa Mesopotamiában, az Euphrat egyik mellékfolyója partján fekszik, mely várost még mai nap is így nevezik. I. Selenkos, ki az Euphrat partján *Nikephorion* görög várost alapította, Kharânba is rendelt telepeseket s itt már a régi időtől fogva különböző népek és műveltségi áramlatok érintkeztek s vegyültek össze.

Ur Kasdîm-ban (déli Babyloniában) Ábrám, mint Maimonidesnél olvassuk,³ az álló- és bolygó csillagok imádói közt töltötte gyermekkorát; atya, anyja s az egész nép csillagimádók voltak s velök együtt ő is az volt. „Figyelme azonban mindenre kiterjedt s mindenről elmélkedett, a mig végre megtalálta az igazság útját s józan esze felismerte a való törvényt. Megismerte, hogy egy az Isten, egy mozgatja a bolygókat, teremtette a mindenséget, és hogy rajta kívül nincsen más Isten“. Lehet, hogy éppen *Tháré* Ábrám atya s ennek törzse gyökerezették meg Kharânban az égi testek cultusát, de sokkal valószínűbbnek látszik, hogy ez ott már *azelőtt* is megvolt. Maimonides szerint negyven éves volt Ábrám, mikor teremtőjét megismerte; a rabbin irodalomban szó van a s'abeismus hiveivel felvett vitájáról.⁴

¹ L. XXI. fej.

² I., XI, 31, 32.

³ L. Maimonides értekezése a Mózes előtt létezett bálványimádásról⁴ cz. cikkemet, megj. a „Keresztény Magvető XXXII. évf. I. füzetében,

⁴ U. o.

Mas'udi említett nagy munkája III. fejezetében írja, hogy a „Nimrod idejében vette kezdetét a tűz- és csillagimádás s erre vonatkozólag különböző szertartások állapotattak meg“.¹

E megjegyzések előre bocsátása után immár reá térhetünk tulajdonképpeni tárgyunkra, mely, mint mondók, Mas'udi nagy műve VIII. fejezetében foglaltatik. Az eredeti szöveg fordítása így hangzik:

„A h'arráni s'abeusok² a kik az (ottani) görög pórnép számából valók s a régi bölcsek sөpredékét alkotják, templomaikban a papságot³ a kilenc égi körnek megfelelőleg rendezték el; a főpap ezime *ras kumra* (a papokfeje, כֹּמְרָאִי רִישׁ: a héber *komer* a bálványimádók papját jelenti, a syr *kumró* minden papról mondható). A keresztények, a kik utánok következtek, hierarchiájokban a s'abeusok módját követték s a papság különböző rendjeit *altaat*-nak nevezték. Ezek első (illetőleg alsó) foka *as'* — *s'alat* (lat. *ostiarus* „portás“); második foka *agh'sat'* (ἀναγνώστῆς, „olvasó“); harmadika *judákun* („ördög-üző“); negyedike *šemás* (lat. *diaconus* vagy *subdiaconus*); ötödik *kasís* (πρέσβυς) hatodika *bardut'* (πρεσβύτερος, *senior*); hetedik *h'urásfi'tos* (*archipresbyter*), u. m. a püspök vicariususa; nyolezadika *askaf* (*episcopus* „püspök“); kilenczedike *mit'rán* (a görög *μετροπολίτης*, *metropolita* rövidítéséből lett), a mi a város fejét jelenti.

A *bat'rik* az, a ki mind e fokozatok felett áll, a mely nevezet az atyák atyát jelenti (*patriarcha*), az az a fennemlitettek és ezeken kívül az alsóbb rendből valók atyát (illetőleg fejét).⁴

Ez a felfogás uralkodik a mivel keresztényeknél, az alsó néposztály azonban a papság rendjeinek eredetéről másképen vélekedik s azt mondja, hogy egy angyal jelent volna meg s még más dolgokat is mesél, melyeknek ismétlését nem tartom a dolog fel-

¹ U. o. az 5-dik lapon.

² S'ábiúna „s'abeusok“ lat. *Sabaei*) elnevezés az arab *s'aba*, héber צַבְיָא igereszésülő többesszáma; az igegyök a. m. „előjönni“, „feltűnni“, ugy a héberben mint az arabban csillagról is mondatik.

³ A *káhin* szó az arabban közönségesen a jóslót jelenti.

⁴ Barbier de Meynard és Pavet de Courteille, Mas'udi szóban forgó nagy művének kiadói s fordítói, az itt közölt elnevezéseket részint a sémi nyelvekből, illetőleg a syr nyelvből, részint a görögből az egy *judákun* kivételével kellőleg megmagyarázták, utóbbiról azonban csak annyit mondanak, hogy *exorciste*-t jelent, de az elnevezés eredetéről hallgatnak. *Judákun* a héber *jid'oni* kelet árámi *jid'óni*, illet. *jidóa'*-ból lett, mely szó eredetileg tudót jelentett, de közönségesen jóslót jelent. A sémi *jada'* „tudni“ igegyök a szanszkrit *wid-*, *budh* gyökkel egyazonnak látszik lenni.

világítására szükségesnek. A papság ilyenszerű felosztása (illet. rangfokozata) megvan a *melkitok*-nál, a melyek mintegy a kereszténység oszlopát s tengelyét alkotják, a kiktől a keleti keresztények, úgy mint a *nestorianusok* és *jakobiták* megkülönböztek és elváltak. A keresztények minden bizonynyal a papi rendek — vagy rangfokozatok beosztását a s'abeusoktól vették, s a *kasís* és *šemás* elnevezések a manicheismus befolyásának tulajdoníthatók, de nem *Mazdak*¹ tanainak s nem is a *šemá'* nevű eretnek felekezetnek. *Manes*, a manicheismus alapítója, a Messiás után élt stb.“

A moszlim theologia szerint az égnek kilencz köre van, s Isten ezen gömbök kilenczedikében trónol. A babyloniaiak azonban hét ilyen körről tudnak, mint a hogy ez a többi közt Nebuchadnezar babyloniai király borsippai feliratából látható, melyet Birs-Nimrud romjai közt találtak. E felirat szövegének egyik helyén e szavakat olvassuk: „Erről ezeket mondjuk: az égbolt *hét körének* s a földnek templomát, Borsippa ős régi épületét, egy régi király kezdette meg s negyvenkét láb magasságra építette, de tetőzetét nem építette meg. A templom a vizözön óta elhagyatottan állott s a vízvezetékek sem rendezettek. Eső és földingás a nyers téglákat felporhanyította. A lemezborítás égetett téglái megrepedtek, az épület belsejének nyers téglái halomra dőltek Merodach, a hatalmas ur az épület kiigazítására indította szivemet stb.“²

Az ó-szövetség pappjai tudvalevőleg a Levi törzsből valók voltak, s a főpapok Áron nemzetségéből valók; a *netineusok* (*netinim* a. m. ἱερόδουλοι) pedig a levitáknak segítkeztek. A héber nyelvben a papot *kohën*-nek, s a főpapot *hakohen hagadól* „nagy pap“ vagy *kohen haroš* „főpap“-nak nevezték; *hakohën hamašiahh* „felkent pap“. A *kahan* igegyök, mint az arabból látjuk, eredetileg szintén a jóslást jelentette. Azon nevek, melyek az áráni nyelvekben a keresztény papot jelentik, a héberben a bálványimádó papok elnevezéseivé lettek. A törökök a keresztény papokat és szerzeteseket *pápáz*-oknak és *kasís*-oknak nevezik; előbbi a görög *πάππας* vagy *πάπας* „atya“, lat. *pappas* „gyermekeket nevelő atya“, *pappus* „nagyatya“, *pappa*, utóbbi, mint látók, sémi eredetű elnevezés.

¹ *Mazdak* szintén *Manes* (*Mâm*) hive volt, de utóbb elvált felekezetétől. *Anusirvân* (*Anôsêrvân*) perzsa király Mazdak-ot mint közveszélyes esend-háborítót kivégeztette.

² „Gründzüge der assyrischen Kunst von Julius Oppert“ megj. az „Öffentliche Vorträge gehalten in der Schweiz“ XI. füzetében (Basel 1872.), a 12. lapon.

A mi már a keresztény egyház legrégebbi szervezetét illeti, Péter szerint a hívők: választott nemzetség, királyi papság és szent nép, ὡμεις δὲ γένος ἐκλεκτὸν, βασιλείον ἱερατεύμα, ἔθνος ἅγιον stb. (2, 9). Az egyháznak feje az Úr Jézus, látható külső feje nem volt az apostolok közt. Az apostolok minden gyülekezetben választottak séniorokat, így Pál Titus által rendelt Kréta városaiban séniorokat: Τοῦτου χάριν κατέλιπόν σε ἐν Κρήτῃ, ἵνα τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃ, καὶ καταστήσῃς κατὰ πόλιν πρεσβυτέρους, ὡς ἐγὼ σοὶ διαταξάμην. „*Ezokáért hagytalak téged Krétában, hogy a' mi hátra vagyok, helyére állassad, és rendelj városonként Séniorokat, miképen én tenéked elődbe rendeltém*“ (Pál levele Titushoz I., 5.). A diakonusok (διάκονος) az apostolok mellett segédkeztek, l. Pál levelében Timótheushoz: „*Hasonlatosképen a' Diakonusoknak tisztességeseknek kell lenni, nem két nyelvűeknek, nem sok borba merülteknek, nem a' nyereség rítul kívánóinak*“ (III., 8.). Ezek a diakonusok keresztelhettek, beteget ápoltak, az alamizsnát kezelték stb. Az ἐπίσκοπος „*püspök*“ eredetileg az volt, a mi a sénior vagy presbyter, l. Pál levelét Tituszhoz (I., 5, 6, 7).

Mas'udi a keresztény papságot talán azért tartotta 9 rendre vagy osztályra tagoltnak, mert valami adatja volt Pál apostol következő szövegéről, a melyben miután a hívőkről szól, a királyi papságról, a korinthusbelieknek ezeket írja; Καὶ οὗς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους, ἔπειτα δυνάμεις, ἔπειτα χάρισματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν. „*Némellyeket pedig rendelt Isten az Anyaszentegyházban, először Apostolokat, azután Prófétákat, harmadszor Doktorokat: Azután rendelt hatalmasságokat, azután gyógyításnak ajándékait, szegényeknek segéllőit, községnek igazgatóit, nyelveknek különböző neveit*“ (I., XII., 28). Ez a nyolcz osztály a királyi papsággal együtt kilenczet tesz ki. Ugyanezen fejezet 8, 9, 10-dik verseiben szintén kilenczféle isteni ajándékról, illetőleg olyan osztályokról van szó, melyek ezek egyikében vagy másikában részesednek. Az illető szöveg így hangzik: 8. „*Mert némellynek az Isten Lelkétől (διὰ τοῦ Πνεύματος) adattatik böltségségnek beszéde; némellynek pedig tudománynak beszéde, ugyanazon Lélektől*“. 9. *Némellynek pedig hit, ugyanazon lélek által: némellynek pedig gyógyításnak ajándékai, ugyanazon Lélek által*“. 10. „*Némellynek pedig isteni erőknek tselekedésére való ajándékok; némellynek pedig jóvendőmondás; némellynek pedig a' Lelkeknek megválasztatások ajándéka; némellynek pedig különböző nyelvek neveinek tudása, némellynek pedig nyelvek magyarázások (ἐρμηνεία γλωσσῶν)*“.

Praedestinatio és néphit.

Mióta a szabad vizsgálódás és józan kritika a vallási dolgokban is elfoglalta az őt megillető királyi széket, azóta az egyes dogmai tantételek esalhatatlanságának kora lejárt. A régi canonicus könyveket tiszteletben tartjuk mint a mult valamely korszaka vallásos felfogásának kifejezőit, mint becses vallás-történelmi okmányokat; de kötelező tekintélyüket csak annyiban ismerjük el, a mennyiben a haladás általános törvényeinek, a vallásos lélek mai felfogásának megfelelnek. A vallás is kezd a conservatismus békőiből kibontakozni s lépést tartani a tudomány és műveltség menetével. A dogmai tételek nem kényes, „ne nyulj hozzám“ kérdések, örök időkre szóló igazságok, melyek irtóznak a mai világosságtól; hanem a tudomány minden eszközével boncsolható, vizsgálható külső formák, melyek nem mindig fejezik ki a vallás igazi lényegét. Az emberi lélek, mint a gyermek, folyton fejlődik, növekedik. A mely ruha régen hozzá illő volt s a melyben bátran megjelenhetett a világ előtt, az talán ma elkopott vagy kinőtt belőle, alkalmatlan a viselésre. Többé nem sajnáljuk a régi gyermek-ruhát eldobni, hogy helyette újat vegyünk fel. A canonicus könyvek tekintélye nem elég erős arra, hogy az egyes dogmai tételeket a maguk eredeti épségében megőrizze. Az igazságot szomjuhozó lélek óriási erővel szaggat szét minden gátat, mely a czél felé haladásában akadályozza. A dogmai tételeket vagy átalakítja a maga módja szerint, vagy teljesen túl teszi magát azokon. Innen van, hogy sokszor az egyházi és egyéni hit egyik a másiknak ellentmondanak, hogy csaknem minden egyház mint ereklyét őriz egy-egy dogmai tételt, melyet csak a canonicus könyvekből ismerünk meg; de a mely mint elv, mint vallási erő ma nem működik, a szíveket nem hatja át s a lelkeket nem tölti be. Ilyen holt dogma a Kálvin-féle elrendeléstán.

Midőn e tannal foglalkozom, nem czéloom annak a kicsinylése, vallástalan és keresztény ellenes voltának kimutatása. Jeles Kálvin hitű theologusok elég meggyőző bizonyosságot szolgáltatottak e tekintetben, midőn kimutatták, hogy ez a „borzasztó tan“ a maga eredeti alakjában nem lehet a protestantismus elve s hogy nagyon is magán viseli kora bélyegét. Én a történelem és tapasztalat világánál azt akarom kimutatni, hogy ezt a tant soha sem szomjuhozta a vallásos lélek, belőle nem táplálkozott s a köznép hitében, felfogásában a maga dogmai alakjában ma sem található fel.